

εις ἄλλο δι' ἀντλιῶν καὶ σωλῆνων καὶ ὑδραγωγείων, ἐξετάζει τὰ μεταλλοῦχα ὕδατα, ἀποδίδει τὴν θερμότητα αὐτῶν εἰς ὑπόγειον πῦρ ἀενάως καίον, ἐπιμένει, ὡς πρὸς τὴν σπουδαιότητα τῆς δυνάμεως τοῦ ἀτμοῦ, ἥτις εἶναι εἰσέτι ἄγνωστος εἰς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὴν ὁποίαν κατενόησεν οὐχὶ «ἀναγινώσκων βιβλίον τι τῶν φιλοσόφων», ἀλλὰ βράζων ὕδωρ ἐντὸς λέβητος. Κατ' αὐτὸν τὰ πηγαῖα ὕδατα προέρχονται ἐκ τῆς ἐνσταλαξέως τῶν ὀμβρίων ὑδάτων, ἐκθέτει δὲ ὀλόκληρον τὴν θεωρίαν τοῦ σχηματισμοῦ αὐτῶν καὶ βεβαίῳ ὅτι τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ὕδατα «γαλουχονται ὑπὸ τῶν μαστῶν τοῦ Ὀκεανοῦ», καταδεικνύει ἔπειτα τὸν τρόπον τοῦ κατασκευάζειν κρήνας τεχνητὰς κατὰ μίμησιν τῆς φύσεως «ἀκολουθοῦντες τοὺς τύπους τοῦ μεγάλου κρηνοποιου... καὶ τοῦτο διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ μιμηθῶμεν τὴν φύσιν εἰς ὅ,τι δῆποτε, ἐὰν δὲν παρατηρήσωμεν τὰ φαινόμενα αὐτῆς, λαμβάνοντες αὐτὴν ὡς τύπον καὶ παράδειγμα. Εἰς τὸ ἐπόμενον χωρίον τῆς Πραγματείας αὐτοῦ περὶ τοῦ τιτανοαργιλώδους στρώματος (Traité de la marne) ὁ Παλισὺ ἀναφαίνεται ὡς ὁ ἀληθὴς ἐφευρέτης τῶν ἀρτεσιανῶν φρεάτων.

«Μοὶ φαίνεται, λέγει, ὅτι ἠθέλομεν εὐκόλως διατρήσει πέτρας τινὰς μαλακὰς διὰ τρυπάνης, καὶ ὅτι διὰ τοῦ μέσου τούτου δυνάμεθα νὰ εὐρωμεν ἔδαφος τιτανοαργιλῶδες καὶ δὴ καὶ ὕδατα διὰ φρέαρ, τὰ ὁποῖα δυνάμεθα πολλάκις νὰ ὑψώσωμεν πολὺ ὑπεράνω τοῦ σημείου, εἰς ὃ εὔρεν αὐτὰ ἡ τρυπάνη, τοῦτο δὲ ὁσάκις ἔρχονται ἀπὸ μέρους ὑψηλοτέρου τῆς τρύπας, τὴν ὁποίαν ἠνοίξαμεν». Ὡς φυσικὸς καὶ χημικὸς καὶ ἀγρονόμος, ὁ Παλισὺ ἐξετάζει πάντα τὰ μεγάλα ζητήματα τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης, καὶ διασαφηνίζει αὐτὰ διὰ συλλογισμῶν καὶ ὀρθοτάτων παραγγεμάτων.

Ὡς χημικὸς, ὁ ἐπιτήδειος πειραματοποιὸς ὑπερβαίνει πάντα τοὺς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ματαιοπονοῦντας πρὸς εὔρεσιν τοῦ φιλοσοφικοῦ λίθου, καὶ ἀποδεικνύει ἰδίως ὅτι τὰ ἅλατα δὲν εἶναι, ὡς ἐνομιζέτο, μετουσίωσις τοῦ ὕδατος, ἀλλ' ὅτι ἀποκρυσταλλοῦνται ἀφοῦ διαλυθῶσιν ἐν τῷ ὕδατι.

Ἐχθρὸς ὢν ἀδυσώπητος τῶν ἀλχημικῶν, ἀποκαλύπτει τὰς διαφόρους μεθόδους τῆς ἐκκαθαρίσεως τῶν μετάλλων, καὶ τὴν ἀπάτην, διὰ τῆς ὁποίας οἱ πλείστοι αὐτῶν πείθουσιν ὅτι κατασκευάζουσι χρυσὸν καὶ ἄργυρον. Εἰς τοὺς ἰατροὺς παραγγέλλει νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς τὴν χημείαν, καὶ νὰ μάθωσι καλλίτερον τὰ πράγματα τῆς φύσεως. Εἰς τοὺς γεωργοὺς συμβουλεύει νὰ λιπαίνωσι τὴν γῆν καὶ καταδεικνύει τὴν χρησιμότητα τοῦ τιτανοαργιλώδους στρώματος, παραγγέλλει δὲ αὐτοῖς πρὸ πάντων νὰ μὴ γυμνώσιν τὸ ἔδαφος δένδρων καὶ νὰ φεΐδωνται τῶν δασῶν. «Ἀφοῦ ἐκκοπῶσιν ὅλα τὰ δάση, ἀνάγκη, λέγει, νὰ παύσωσι πᾶσαι αἱ τέχναι, οἱ δὲ τεχνῖται νὰ βόσκω-

σιν ὡς ὁ Ναβουχοδονόσωρ». Πρὸς πάντας ἐκθέτει σοφωτάτας ἀρχὰς ὑγιоῦς φυσικῆς φιλοσοφίας. Ὁ μέγας τεχνίτης οὐ μόνον ἀναδεικνύεται ὡς ἐπιστήμων, ἀλλ' ὑψοῦται μέχρι τῶν χωρῶν, ἐνθα πλανᾶται ὁ νοῦς τῶν βαθυνουστάτων σοφῶν, ὡς λ. χ. ὅτε γράφει: «Ἡ ἐπιστήμη φανεροῦται εἰς τὸν ζητοῦντα αὐτήν!» καὶ κατωτέρω: «Δὲν πρέπει γὰρ καταχρόμεθα τῶν δώρων τοῦ Θεοῦ οὐδὲ νὰ κρύπτωμεν τὴν ἱκανότητα ἡμῶν, καθότι ἐγράφη ὅτι ὁ παράφρων ὁ κρύπτων τὴν παραφροσύνην του εἶναι προτιμότερος τοῦ σοφοῦ τοῦ κρύπτοντος τὴν σοφίαν του».

Ἐνθ' ὁ Παλισὺ διὰ τῶν ἔργων του ἐπλούτιζε τὴν ἐποχὴν αὐτοῦ, οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι καὶ αἱ διχόνοιαι ἐδήκων τὴν Γαλλίαν. Ὁ κερκαμὸς ἐν μέσῳ τῶν ταλαιπωριῶν αὐτοῦ εἶχεν ἀσπασθῆ τὴν θρησκευτικὴν Μεταρρύθμισιν, ὅτε δὲ οἱ θρησκευτικοὶ πόλεμοι διετάραξαν τὴν Saintonge, συνελήφθη καὶ μετηνέχθη ἀπὸ εἰρκτῆς εἰς εἰρκτὴν εἰς Saintes καὶ εἰς Βορδώ. Διὰ τῆς προστασίας τῆς Αἰκατερίνης τῶν Μεδίκων ἐσώθη ἀπὸ τῆς σφαγῆς τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου, ἀλλ' αἱ θρησκευτικαὶ ἔχθραι δὲν ἐφεῖσθησαν αὐτοῦ ἐπὶ πολὺ. Ὅτε ἡ Ligue¹ ἐκυρίευσεν τοὺς Παρισίους κατὰ τὸ 1588, ὁ εὐγενὴς γέρον ἐφυλακίσθη εἰς τὴν Βαστίλλην. Ὁ Ματθαῖος δὲ Λωναί, εἰς ὃν τότε τῶν Δέκα ἔξ,² ἐζήτηε ἐπιμόνωσ νὰ ὀδηγηθῆ ὁ καλθινιστῆς Παλισὺ εἰς τὸ δημόσιον θέαμα, δηλαδὴ εἰς τὸν θάνατον. Ὁ δούξ τῆς Μαγιέννης, ὅστις τὸν ἐπροσάτευσεν, μὴ δυνάμενος νὰ τὸν σώσῃ ἐντελῶς, κατώρθωσε τοῦλάχιστον διὰ τῆς ἐπιβροχῆς του νὰ ἀναβληθῆ ἡ δίκη αὐτοῦ.

Ὁ Παλισὺ ἔμεινε πιστὸς εἰς τὰς πεποιθήσεις του. Ὁ Ἐρρίκος Γ' τὸν ἐπεσκέφθη ἐν τῇ Βασίλλῃ μετὰ τινος αὐλικοῦ.

— Φίλε μου, εἶπεν ὁ βασιλεὺς, πρὸ τεσσαράκοντα πέντε ἐτῶν ὑπηρετεῖς τὴν μητέρα μου καὶ ἐμέ. Ἐστέρξαμεν νὰ ζήσης ἐν τῷ θρησκευματί σου μεταξὺ τοῦ πυρὸς καὶ τῶν σφαγῶν. Τώρα τοσοῦτον πιεζόμεαι ὑπὸ τῶν Γκιζῶν καὶ τοῦ λαοῦ μου, ὥστε ἀναγκάζομαι νὰ σὲ ἀφήσω εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν μου, οἱ ὅποιοι αὐριοι θὰ σὲ καύσωσιν, ἂν δὲν ἀλλάξῃς πίστιν».

— Βασιλεῦ, ἀπήντησεν ὁ γέρον, εἶμαι ἔτοιμος νὰ θυσιάσω τὴν ζωὴν μου πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ. Μοὶ εἶπατε πολλάκις ὅτι μὲ οἰκτεῖρετε, ἐγὼ δὲ οἰκτεῖρω ὑμᾶς εἰπόντα τὴν λέξιν, ἀναγκάζομαι! » Αὐτὴ δὲν εἶναι λέξις βασιλική, ἐμε δὲ οὔτε ὑμεῖς οὔτε οἱ ἀναγκάζοντες ὑμᾶς Γκιζαί.

1. Σύνδεσμος τῶν καθολικῶν καταρτισθεῖς τῷ 1576 ὑπὸ Ἐρρίκου δουκὸς τοῦ Guise, καὶ φανερὸν μὲν σκοπὸν ἔχων τὴν ὑπεράσπισιν τῆς καθολικῆς θρησκείας κατὰ τῶν αἰρετικῶν, κρυφίως δὲ μελετῶν τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Ἐρρίκου Γ'. Ὁ σύνδεσμος οὗτος διελύθη ἐπὶ Ἐρρίκου τοῦ τετάρτου.

2. Πολιτικὸς σύλλογος ἐπὶ Ἐρρίκου Γ' καὶ Ἐρρίκου Δ', συνεκροτεῖτο ἐκ πολλῶν μελῶν, ὠνομάσθη δὲ Σύλλογος τῶν 16, διότι εἰς δέκα ἔξ κατ' ἐκλογὴν μελῶν αὐτοῦ ἀνετέθησαν αἱ δέκα ἔξ συνοικίαι τῶν Παρισίων.